

La igualtat com a problema teòric i com a repte pràctic

Luís Razeto M.

Santiago de Xile

L'afirmació que *totes les persones som iguals* i en conseqüència *tenim els mateixos drets i obligacions*, és una de les idees més àmpliament difoses en la cultura democràtica moderna. Això no obstant, res més evident que el fet real i concret de les enormes desigualtats de tota mena, existents entre els éssers humans. Sembla, aleshores, que hi ha quelcom a corregir en la idea de la igualtat, i molt més encara a corregir i canviar en la realitat de la desigualtat. Ambdues coses –corregir la idea i canviar la realitat– són part d'un mateix procés.

D'una banda s'ha d'assumir que la més simple i directa observació dels fets ens proporciona múltiples evidències de la desigualtat de condicions, capacitats, nivells de desenvolupament físic i psíquic, intel·lectual i moral, estètic i artístic, que ens diferencien a uns i altres éssers humans. A més de les òbvies diferències de gènere, d'edat i de salut, entre els éssers humans trobem individus ximpls i genis, malvats i sants, lletjos i bonics, dèbils i forts, agressius i tímids, violents i pacífics, etc.; diferències totes elles que s'originen sovint en condicions i circumstàncies biològiques i naturals, i que s'accentuen per causes socials i culturals, i per les pròpies actituds, comportaments i opcions que a la vida fem les persones.

D'altra banda, l'afirmació de la igual i comuna dignitat de totes les persones, que compartim totes un conjunt de 'drets humans', és indiscutiblement una conquesta cultural, moral, jurídica i política de la humanitat, condició d'una sana i civilitzada convivència social. Som membres d'una mateixa espècie, conformem una sola societat humana, i compartim les capacitats d'estimar, de conèixer, d'emocionar-nos, de crear i d'efectuar opcions lliures. És en aquest sentit que ens definim tots igualment com a *persones humanes*; convicció que històricament han sostingut les religions que afirmen que som éssers no

purament biològics sinó també espirituals, fills d'un mateix Pare, creats a imatge i semblança de Déu, i que han argumentat les filosofies metafísiques que afirmen que cada individu humà comparteix amb tots els altres una mateixa 'naturalesa humana essencial'.

Ara, aquesta igualtat profunda dels éssers humans es troba no només negada en la realitat econòmica i social, sinó també amenaçada a nivell teòric o de les idees, pel cientisme modern. En efecte, el positivisme i el cientisme que van rebutjar la religió i la metafísica racional com a fonts de coneixements veritables, han debilitat les creences en la igual dignitat i en l'existència d'una essència comuna de tots els individus de l'espècie humana. Alhora els avenços de la biologia i la neurociència no han fet més que accentuar incessantment el coneixement i la convicció científica respecte de les causes biològiques i cerebrals que originen les desigualtats entre els individus humans.

Per tot això, es fa necessari elaborar i proporcionar nous suports intel·lectuals a l'afirmació de la substancial igualtat dels éssers humans, ja que els antics fonaments religiosos i filosòfics, i els moderns fonaments ideològics, es troben seriosament debilitats. Alhora, s'ha de reconèixer i acceptar el fet biològic i mental de les desigualtats humanes, com a condició necessària per a qualsevol política i activitat que es vulgui orientar en la perspectiva de generar condicions econòmiques, socials, polítiques i culturals de major igualtat. En síntesi, cal una nova formulació teorocientífica i també juridicopolítica, que proposant i establint una nova i millor articulació entre el reconeixement de les desigualtats naturals i l'afirmació de la igualtat essencial dels éssers humans, serveixi de fonament a una nova i superior civilització.

En aquesta nova formulació, la igualtat es podrà entendre com a punt de partida, o sigui com la condició en què es troben les persones avui, sinó que s'ha de plantejar com el resultat final, com una meta a aconseguir mitjançant un procés, que abastarà allò educatiu, allò econòmic, allò polític, allò cultural.

Al respecte resulta aclaridora la formulació que sobre el concepte d'igualtat fa Antonio Gramsci: "El concepte d'igualtat que s'ha d'elaborar com a fonament d'un nou ordre, no ha de limitar-se a posar els homes en una relació comuna amb el dret i la propietat, sinó que ha d'arribar a teoritzar les potencialitats de l'autoconsciència i autodirecció dels individus, com a elements estructurants de la col·lectivitat. La col·lectivitat s'ha de concebre com a producte d'una elaboració de voluntat i pensament col·lectius, assolits a través de l'esforç individual

concret, i no pas per un procés fatal estrany als individus: per tant, l'obligació de la disciplina interior i no només d'aquella externa i mecànica". (*Quaderns*, 751)

Destaco i desenvolupo a partir d'aquesta afirmació de Gramsci vàries idees fonamentals:

1. La igualtat és un concepte que s'ha d'elaborar, reelaborar, el que suposa i implica una feina intel·lectual comprensiva i complexa. Tractant-se d'éssers humans, la igualtat es realitza respectant i fins i tot potenciant la diversitat de les persones i la seva intrínseca llibertat per decidir per elles mateixes. Diversitat i llibertat que són, inevitablement, generadores de desigualtats en el camp econòmic, polític i cultural, i aquestes desigualtats generades per la diversitat i la llibertat s'han de respectar. Però això en un marc en que s'hagin establert estructures i institucions que implantin veritable justícia social. Tot això ens fa comprendre la complexitat de l'elaboració teòrica que cal, evitant els simplismes que han caracteritzat les ideologies liberals i socialistes.

2. El concepte d'igualtat (per elaborar, reelaborat) s'ha de constituir en un dels fonaments d'un nou ordre social, o sigui de la creació d'una nova civilització. Es tracta de superar, en el mercat, la separació entre autònoms i subordinats, i a l'estat la separació entre dirigents i dirigits. Una transformació molt profunda i radical.

3. No es pot negar la igualtat de les persones davant el dret, ni el dret de tothom d'accedir a la propietat, igualtats ambdues necessàries; però s'ha d'anar més enllà. La igualtat a la qual aspiren els humans no és només la formal que s'expressa com a 'igualtat davant la llei' i com a *igualtat d'oportunitat*, sinó que és una igualtat *substantiva* que pot ser experimentada subjectivament per cada un.

4. La igualtat s'ha d'establir en un nivell de desenvolupament humà superior a l'actual, en tant que implica la potenciació de l'autoconsciència i de la capacitat d'autodirecció dels individus. En efecte, mentre existeixi distinció i separació entre dirigents i dirigits, i entre organitzadors i subordinats, no hi haurà veritable igualtat. Però la superació d'aquestes distincions només es realitza quan totes les persones adquireixen llibertat, autonomia i capacitat d'autogovernar-se.

Si aquesta és la igualtat possible i desitjable, serà molt important l'educació. Però una educació generadora d'autoconsciència i de capacitat d'autodirecció, que estigui disponible per a tothom i especialment per als grups

socials actualment subordinats i dirigits. Una educació capaç d'assumir com a punt de partida la realitat desigual i diversificada dels que la reben, per des d'allà orientar-se a generar en tothom i amb tothom, aquells processos de desenvolupament personal, intel·lectual i moral que potencien les capacitats i vocacions de cadascú, per tal que assoleixin la condició d'autonomia.

Un aspecte essencial de la construcció social de la igualtat, que no negui les diferències i la diversitat essencial pròpia dels éssers humans, és la fraternitat que ens ha d'unir no només a nivell de la comprensió intel·lectual, sinó també en el pla de la sensibilitat, dels afectes, de la tendresa. Sense solidaritat, que ens dugui a sentir les necessitats dels altres com a nostres, i a compadir-nos (patir junts) davant el dolor dels nostres germans, no hi ha veritable igualtat, atès que som persones socials que vivim necessàriament en comunitat, i ens necessitem els uns als altres, així com treballem els uns per als altres.

I no hem d'oblidar mai que, més enllà de totes les desigualtats que s'originin en la biologia i la natura, i per l'economia i la política, per l'educació i la instrucció, o per les nostres pròpies opcions, no oblidem mai que en allò essencial del que som, tenim tots igual dignitat i valor, i les mateixes capacitats de desenvolupament espiritual. A diferència de tantes altres qualitats i aptituds humanes, com les cognitives, les esportives, les comunicatives, en les quals s'observen potencials tan diferents entre una persona i una altra, l'espiritualitat es mostra potser com l'única potencialitat humana veritablement democràtica, o sigui que tots podem compartir, consistint bàsicament en la capacitat d'estimar: d'estimar-se a un mateix, d'estimar els altres, la natura, l'Ésser.